

**ETIKA V POMÁHAJÍCICH PROFESIÁCH
– JEJ HODNOTOVÉ KORENE A NADČASOVÁ SLUŽBA ŽIVOTU**

**ETHICS IN THE HELPING PROFESSIONS
– ITS VALUE ROOTS AND TIMELESS LIFE-SERVICE**

HELENA HREHOVÁ

Abstrakt: *V príspevku je reflektovaný vplyv etiky na pomáhajúce profesie. Z tohto dôvodu sú v texte zvýraznené (na pozadí dejinného kontextu) hodnotové piliere pochopenia humánnosti, ktoré aj v súčasnosti dávajú etike istý priestor, ale iba v hraniciach práva vychádzajúceho zo všeobecne prijatých zásad. Autorka sa preto pýta: Prečo je v civilizovanej spoločnosti 21. storočia toľko etických znepokojení? Je klasická humánnosť identická s aktuálnou humanitárnosťou? Nie je v súčasnom kontexte proces rozhodovania sa „pre pravdu a dobro“ príliš komplikovaný? Ako možno v liberálno-multikulturálnej spoločnosti zosúladiť overené požiadavky s konkrétnymi možnosťami? Nie sú postmoderní ľudia len navonok zjednotení, ale vnútorne príliš osamotení v rozhodovaniach sa pre dobro? V závere textu je zvýraznená idea, že človek bez ohľadu na epochu, v ktorej žije, sa eticky kvalifikuje nie tým ako zmýšľa, ale tým čo a ako koná. Pomáhajúce profesie sú z tohto pohľadu výsledkom pochopenia potreby neustále nahrádzať egoizmus altruizmom a chrániť ľudský život nie preto, že je to normatívna možnosť, ale preto, že s ohľadom na ľudskú dôstojnosť je to nadčasová povinnosť.*

Kľúčové slová: *etika, morálka, humánnosť, pomáhajúce profesie.*

Abstract: *The paper reflects the impact of ethics on helping professions. Therefore, the value pillars (historical context background) of the understanding of humanity are highlighted in the text. Even today, they give the ethics the certain amount of latitude, but only within the borders of the law, based on generally accepted principles. The author asks: Why the 21st century civilized society shows so many ethical concerns? Is the concept of the classic human identical with the current concept of humanitarian? Is the decision-making process "for the truth and the good" too complicated in the current context? How can the liberal-multicultural society align the validated requirements with the specific options? Are postmodern people only outwardly united, but inwardly too alone in their decisions for the greater good? The end of the paper emphasizes the idea that a person, regardless the epoch in which he lives is ethically qualified not by thoughts, but by what and how he acts. Helping professions are from this point of view the result of the reflection of the need to constantly replace egoism with altruism and protect human life not because it is the normative possibility, but because it is, with the respect for human dignity, the timeless obligation.*

Key words: *Ethics, Moral, Humanity, Helping Professions.*

ÚVOD

V kontexte súčasnosti, konkrétne v každodenných správach, v mediálnych vedecko-odborných diskusiách, v rétorike politikov, manažérov, vedcov a odborníkov na všetkých úrovniach, či už v oblasti humanitných, prírodných, alebo technických vied, sme neustále svedkami odvolávania sa na etiku a etické správanie. Všetci sa na etiku odvolávajú a takéto správanie očakávajú, no v skutočnosti sa etike v spoločnosti venuje len minimálna pozornosť.

Postmoderným ľuďom 21. storočia vyhovuje nezáväzné zmýšľanie. Nemajú preto radi, ak sa im pripomína morálka, povinnosť, etická zodpovednosť. Otázka, prečo je to tak, je v skutočnosti veľmi komplexná, no zároveň zdôvodniteľná. Tam, kde niet etických noriem, niet ani potreby sa v niečom obmedzovať. Život bez mantinelov sa na prvý pohľad javí ako úžasná vymoženosť, ale na strane druhej aj ako neistota s rizikom pre celú spoločnosť.

Realizmus antickej múdrosti v jej „rôznorodej mnohosti“, ako to vieme z dejín, sa vždy prejavoval ako excellentné miesto (ho'topos), v ktorom prirodzene vystupovala do popredia potreba harmónie a symetrie pravdivého, dobrého a krásneho. Symetria požadovaná už Aristotelom a pertraktovaná v jeho dielach *Etika Nikomachova*, *Etika Eudemova* a *Politika*, bola neodmysliteľnou súčasťou námahy ľudského bytia.

V súčasnosti sa v oblasti spoločenského života záujem o múdrosť paradoxne minimalizoval, a to na všetkých úrovniach. O humánnosti sa hovorí veľa a často, ale skutočná humánnosť v praxi pokrívá, pretože humánne

dedičstvo nie je možné zveľaďovať bez pozitívnych morálnych hodnôt, etických noriem a cností, nakoľko „Cnosť je výsledkom správneho cieľa zámernej voľby.“ (Aristoteles, 2011, 1228a1) Aj v starovekom rímskom svete (konkrétne v časoch Cicera) bol za „najvyšší rozum“ považovaný zákon, ktorý mal rešpektovať prirodzenosť ľudského bytia, jeho dôstojnosť a inklináciu k tomu, čo je správne. Za humánne bolo považované to, čo je prirodzene ľudské.

Ak dnes hovoríme o kríze ľudskosti, je to výsledok dlhodobého procesu, ktorý bol naštartovaný v novoveku. Osvietenské idey – s víziou slobody myslenia – oslobodeného od povinnosti a záväzkov (obligations), s toleranciou a bratstvom, ktoré boli v centre sociálnych teórií, mali zabezpečiť každému materiálne istoty. Je pravda, že síce vychádzali z rozumu (raison), ale v skutočnosti to boli utópie, ktorých hlavným cieľom bolo ospravedlniť svojvôľu tých, ktorí sa dostanú k moci. Osvietenstvo zásluhou racionalistických, nihilistických, pozitivistických, materialistických a individualistických koncepcií tak postupne odobrilo vôľu k moci, ale aj elimináciu všetkého, čo pripomínalo metafyziku a tradičné hodnoty.

Postmoderní ľudia považujú zákony za základ práva, od ktorého sa odvíjajú etické normy, ale v skutočnosti existuje množstvo výnimiek, ktoré paradoxne nechránia tých najslabších, ale tých najbohatších a najmocnejších. Z tohto pohľadu je udivujúce, že to, čo bolo ešte donedávna múdrosťou, sa dnes už spája iba s hedonizmom. Nihilizmus, ktorý dosahuje v našej súčasnosti svoj vrchol, má veľmi blízko k anarchii, čo aktuálne zakúšame aj v našich pluralitných liberálnych demo-

kraciách. Žijeme totiž v čase, kedy je bytie viac-menej čímisi zabudnutým, aj preto si už nekladíme otázky o tajomstve bytia, o svedomí, o pravde a dobre, ani o zmysle života a sveta. Väčšina ľudí upriamuje svoje úsilie len na materiálnu prosperitu, ktorá je najviac viditeľná v aktuálnom konzumizme. Je to ale racionálne počínanie? Ako to, že vzdelaní ľudia sa nevedia poučiť z histórie? Nebudeme znova prinútení hovoriť o neľudskosti, keď nás dnes ohrozujú nebezpečné skládky a rozdiely medzi bohatými a chudobnými sa stále viac prehľbujú? Etická kríza v zmysle globálnom je podľa prognóz viacerých svetových mysliteľov pravdepodobne už nezvratiteľná. Pluralitné a multikulturálne prostredie pripomína reálnu utópiu, lebo stačí mať otvorené oči, myseľ, rozum, srdce, aby sme videli, koľko je vo svete ziskuchtivosti, zlomyseľnosti a asymetrie v oblasti vzťahov. Avšak „Schopnosť nadviazať vzťah je predpokladom, aby sa človek začlenil do spoločenstva a spoločnosti. Každý človek má vrodenuú dispozíciu k obom schopnostiam, ale nie každý ich dokáže počas života naplno rozvinúť.“ (Vadíkova, 2011, s. 119)

Zároveň na strane druhej tiež vieme, že nikdy nie je neskoro začať so zmenou ľudí k lepšiemu, práve preto sa na sklonku druhej dekády 21. storočia objavujú aj nové humánne alternatívy hľadajúce také východiská, ktoré by mohli prispieť k oživeniu ľudskosti na základe návratu k etike. Svedectvom toho, že takéto snahy aj reálne existujú, je aj novozaložený recenzovaný odborný open-access časopis Diagnostika a poradenství v pomáhajúcich profesích na Vysokej škole telesnej výchovy a sportu PALESTRA

v Prahe

(<http://odborne.casopisy.palestra.cz/index.php/dap/>).

Hlavným cieľom tohto časopisu bude napomáhať (s pomocou etických princípov) k praktickej aplikácii humanosti (humanitas) a zároveň koordinovať vedecké poznatky k orientácii, ktorá by nezatracovala stáročiami verifikované hodnoty považované v európskej tradícii za nadčasovo pozitívne. K takýmto pozitívnym transcendentálnym hodnotám patrí pravda, dobro, krása, ktoré spolu s kardinálnymi etickými cnosťami (rozvážna múdrosť, spravodlivosť, odvaha a miernosť) predpripravujú pôdu pre humánnosť vo všetkých pomáhajúcich profesiách (v povolani vedca, lekára, terapeuta, psychológa, pedagóga, filozofa, etika, biológa, etnológa, ale aj ľudí angažujúcich sa v sociálnej oblasti (sociálni pracovníci, dobrovoľne participujúci na sociálnych projektoch, ale aj tí politici, ktorým záleží na vlastnom morálnom charaktere a na aplikácii spravodlivých zákonov v štáte. Ich aktivity sú potom nápomocné v tom zmysle, že uľahčujú život ľuďom a motivujú k spoločnému dobru. Ochota toho, kto pomáha (latinsky adiutor), je totiž jedným z najviditeľnejších znakov morálnej zrelosti osoby.

Väčšina ľudí si uvedomuje prostredníctvom svojho svedomia (conscientia), že všetkým ľuďom bez rozdielu prináleží dôstojnosť, ktorá je neodňateľným atribútom ich osobnej duchovno-telesnej podstaty. Súčasťou tejto podstaty je aj intelekt, slobodná vôľa a tvorivosť, ktoré sú zviazané s duchovnou aktivitou osoby. Na tomto mieste treba ale povedať, že autentickou je iba slobodná ochota a nezištná láska, ktoré majú stabilne neodvolateľnú pozíciu v pomáhajúcich

profesiách a v tvorivých aktivitách. Iba takáto sloboda zaručuje výber medzi možnosťami na základe súhry rozumu a vôle.

Cieľom príspevku je analyzovať príčiny urgentných „etických znepokojení“ v kontexte 21. storočia a zároveň oživiť diskusiu o nevyhnutnej potrebe integrity medzi pravdou a dobrom, medzi filozofiou, etikou a vedou a medzi teóriou a praxou. Len na základe pochopenia ich vzájomnej súvzťažnosti je možné vypracovať reálne východiská, ktoré môžu reálne posilniť humánosť a solidárne štruktúry v spoločnosti. Z tohto dôvodu využijeme v texte príspevku metódu analytickú, reflexívnu s cieľom podnietiť diskusiu a v závere aj metódu syntetickú.

1. HODNOTOVÉ KORENE ĽUDSKOSTI (HUMANITAS)

Ľudia sa budú vždy pýtať, a to bez rozdielu v akej epoche žili a žijú, na ľudský spôsob existencie a na jej praktický „modus vivendi“. Ľudskosť znamená schopnosť „mať úctu k človeku“, k iným živým tvorom a k prírode na základe mravného ideálu a humanitných ideí.

Človek, o ktorom konštatujeme, že je ľudský, je orientovaný k svetu (ako k univerzu), ako aj k sebe samému (k vlastnému telu), ktoré je miestom interiority a subjektivity, no zároveň jedine človek je schopný navonok sledovať záujmy iných ľudí. Vďaka citlivému prístupu a dobrej vôli sú ľudia pripravení pomôcť druhým v ich potrebách (humánna pomoc). Cieľom takejto humannej dobročinnosti je rozvíjať ľudskosť a kultúrnosť v sociálnom kontexte a v správaní jedných voči druhým. Podľa francúzskeho mysliteľa

O. Clémenta (1921 – 2009) my ľudia sme akoby „(...) syntézou, súhrnom sveta, nie iba preto, aby sme nad svetom vládli, ale aby sme ho chránili, skrášľovali a rešpektovali.“ (Clément, 2012, s. 95)

Ideál humánosti stojí v základoch všetkých humanitných vied. Jeho pôvod treba hľadať už v ideách aténskych sofistov (v 5. storočí pred Kristom), ktorí sa usilovali o pozdvihnutie ľudskej civilizácie a o transformáciu polis smerom k demokracii v nádeji, že práve v nej bude človek viac docenený. Učitelia z Abdery (územie Trácie – pomenované podľa Trákov je historicky situované na Balkánskom polostrove medzi Egejským, Čiernym a Marmarským morom) a zo sicílskej Leontiny učili ľudí ako majú hovoriť, rečniť, presvedčať iných, spochybňovať, kritizovať. Sofisti chápali, že všetko na svete sa mení. Dokonca sa môže vzájomne zamieňať aj dobro a zlo. Všetko to, čo je, je bytie. Bytie nie je prázdnom, takým je iba nebytie. Sofisti v súvislostiach s variabilnými názormi a možnými modifikáciami, aplikovali objektívny relativizmus nielen do vlastných postojov voči svetu, ale aj na človeka a jeho poznanie. Tým apelovali na to, že je potrebné posilniť ľudskú individualitu a predovšetkým rozumové poznanie a vôľu. Človek je vnímaný ako „veľká hodnota vo svete“, no jeho štruktúra je eidetická (má tvárnu podobu a vlastnosti).

Známy sofista Protagoras z Abdery (481 pred Kr. – 411 pred Kr.), ako to potvrdil Aristoteles vo svojej Metafyzike (porov. kniha K), napísal, že: „Človek je mierou všetkých vecí“, pretože on jediný si uvedomuje, že je človekom. Vie vnímať zmyslami, merať, porovnávať, odlišovať objekty a interpretovať

poznané rozumom. Ľudskosť je z pohľadu ich etiky konvencionálna. Človek je schopný poslúchať zákony, ktoré vyplývajú z konštitúcie polis, pretože dokáže rozpoznať to, čo je lepšie.

Ľudskosť, ako to vyplýva z vyššie uvedených skutočností, bola vždy spájaná s ekonomicko-hospodárskym rozvojom a kultúrou, ktoré mali vplyv na všestranný a solidárny rozvoj ľudstva. Každá krajina (či už bohatá, alebo chudobná), má nielen svoje tradičné hodnoty, ale aj vlastnú kultúrnu paradigmu, v ktorej sú zakomponované prvky ľudskosti jej predkov, ich duchovno-duševná, intelektuálna, náboženská, aj umelecká tvorivosť.

Humánnosť je z tohto pohľadu ušľachtilou nadhodnotou, životným štýlom, ktorý dáva zmysel kolektívnej existencii cez osobnú iniciatívu. Má korene zapustené v spoločenstve a v solidarite, prostredníctvom ktorých sa jednotliví ľudia usilujú eliminovať existujúce zlo a stimulovať druhých k dobru. Dobro je teda jednoznačne aj v centre všetkých pomáhajúcich profesií, ktoré počítajú s ochotou a obetavosťou (lekári, zdravotnícky personál, psychológovia, pedagógovia, terapeuti, vychovávatelia, dobrovoľní záchranári, atď.). K humánosti sú ľudia formovaní prostredníctvom humanitných štúdií (filozofia, etika, medicína, biológia, psychológia, sociológia, politológia, história). Bez nich by bol človek len spontánnym bytím, ktorý by opakoval iba to, čo robili iní pred ním. Humánnosť predstavuje pokorný prístup k životu, v ktorom je miesto pre citlivú lásku, úctu a pochopenie.

Hlavným problémom našej súčasnosti je, že ľudia 21. storočia síce dávajú istý priestor etike, ale iba v hraniciach primátu práva, ktoré vy-

chádza z princípov všeobecne prijatých zásad. Akonáhle však niekto pripomenie, napr. zjavené etické pravdy vlastné len kresťanstvu, a teda nie pravdy univerzálne rozšírené, narazí na masívnu kritiku. Prečo? Lebo súčasná disharmónia medzi: citlivosťou pre osobné práva a povinnosťou voči druhým je príčinou toho, že sme zastrelili tie hodnoty, ktoré nás transcendujú, a to s pomocou príliš sekularizovaného a spolitizedovaného uhla pohľadu, teda nestabilného práva. Je pravda, že v živote na zemi je všetko podriadené zákonom, ale je rozdiel či ide o zákony nadprirodzené, prirodzené, alebo pozitívne (neustále meniace sa).

Tu niekde sú príčiny toho, prečo je fenomén tzv. „postmodernej vedeckosti“ sprevádzaný istým znepokojením ľudí. To, čo je pozitívne, a takou je aj veda, je zároveň nestabilné a nedokonalé. Aj preto sú mnohí ľudia skeptickí voči enormnému rozvoju technológií, ekonomiky, hospodárstva (kvôli zásahom do životného prostredia), ale aj zoči-voči etickej legitímnosti, ktorá naráža na mnohé otázky morálneho charakteru v oblasti genetických manipulácií, klonovacích experimentov, legalizovania eutanázie a abortov, transplantácií orgánov, ale aj situáciou v oblasti ľudských práv (rovnaké práva na život pre všetkých). V skutočnosti, aj napriek mnohým snahám, neexistuje takmer žiadny konsenzus napr. medzi názormi, že by potratová liberalizácia bola v súčasnosti naozaj nevyhnutná pre rovnosť a slobodu žien, alebo v tom, že vražda nenarodeného dieťaťa je menším zlom, ako vražda už narodeného dieťaťa alebo dospelého človeka. Nenarodené dieťa sa predsa ničím neprevinilo ani voči vlastnej matke, ani voči spoločnosti.

V 21. storočí stojí ľudské spoločenstvo (pričinením bohatej kultúrno-historickej skúsenosti) skoro až na vrchole poznania, ale zároveň je každý z ľudí veľmi osamelý vo svojom svedomí a v etických rozhodnutiach. Táto etická osamelosť súvisí s existenciálnou osamelosťou človeka, s jeho vnútornou rozpoltenosťou. Humanitosť, o ktorú sa usilovalo ľudstvo po celé stáročia, bola v 21. storočí nahradená humanitárnosťou (pomoc v núdzi za mzdu, masívne medializované dobro kvôli nejakému budúcemu osobnému prospechu). Humanitárnosť je v súčasnosti jedným zo spôsobov, ako pritiahnúť pozornosť všemocných médií a stať sa napr. „osobnosťou roka“, ktorá má v skutočnosti len veľmi málo s mravnosťou a cnosťami. Toto spôsobilo, že v súčasnosti sme svedkami toho, že výpomoc mediokracie alebo ulice (majdany – státie až do konca) majú omnoho väčší efekt aj napriek tomu, že bytostne oslabujú svedomia ľudí a zároveň rúcajú základy tradičných hodnôt a predstavy o kultúrnej spoločnosti. Aj preto je proces rozhodovania sa „pre pravdu a dobro“ stále zložitejší. Napriek tomu však platí, že: „Osobné rozhodnutie je dokončeným dielom, hmatateľným dôkazom vnútorného sveta.“ (Vadiková, 2011, s. 146)

V našich postmoderných časoch potrebuje ľudstvo ako celok veľmi urgentne, a to nielen v Európe, ale všade na svete, správnu orientáciu a vysvetlenia v oblasti vzťahovo-sociálnej, konkrétne v oblasti prihliadajúcej na vzťahy: etika – právo, etika – veda, etika – politika, etika – ekonomika, etika – ekológia. Orientácia v týchto interdisciplinárnych vzťahových oblastiach je dôležitá nielen z dôvodu ochrany identity individua, ale aj z dôvodu zodpovednosti za

budúce generácie a za záchranu krásy a autenticity sveta.

Obrovský problém súčasného globalizovaného sveta spočíva v tom, že sekularizovaný svet odmieta tradičné štruktúry ako jednoznačne neprijateľné, a to bez toho, aby verifikované hodnoty tradičného humanizmu boli nahradené adekvátnymi hodnotami v zmysle pravej ľudskosti. Toto je dôvod prečo existuje kríza vo všetkých oblastiach spoločenského života: kríza filozofie, kríza etiky, kríza hodnôt, kríza vzájomnej dôvery medzi ľuďmi, kríza autority, kríza ľudskosti, atď. Nech by sme rozmýšľali akokoľvek, etika nielenže vždy bola, ale aj bude závislá od:

1. spôsobov morálnej skúsenosti, pretože v dynamike života budeme vždy nútení čeliť novým nepredvídateľným situáciám, ktoré môžu byť veľmi rozdielne interpretované;
2. od rozdielných normatívnych možností. A tu sme aj pri ďalšej nevyhnutnosti – pri požiadavke formácie nielen vedomia (zbieranie nových poznatkov), ale aj svedomia človeka, ktorý si uvedomuje zodpovednosť za všetky vykonané činy.

Zosúladiť skúsenostne overené požiadavky s konkrétnymi možnosťami je vždy náročné. Symetria medzi starým (antiquus) a novým (novus) takmer vždy postuluje tri veci: úprimnosť v hľadaní pravdy, morálnu zrelosť a charakterovú priamosť.

2. MIESTO ETIKY PRI FORMOVANÍ MORÁLNE ZRELÝCH OSOBNOSTÍ V POMÁHAJÚCICH PROFESIÁCH

Má etika v súčasnosti ešte nejakú perspektívu? V minulosti mala, to

znamená dovtedy, kým morálka práva sa nestala nezávislou od náboženskej morálky. Od novoveku, kedy došlo k oddeleniu práva od jej transcendentného základu, otvorilo toto oddelenie cestu k uvoľneniu mravov. Odvtedy je prirodzená morálka označovaná za meta-etickú a meta-kultúrnu.

Formácia ľudí k dobru už neprebíha podľa noriem mravnosti, ktorá sú prítomné vo vedomí a svedomí ľudí, ale podľa individuálnych predstáv umožňujúcich presadenie svojvôle. Jediným pravidlom v liberálno-pluralitných spoločnostiach je povinnosť reagovať správne, to znamená podľa práva (legalizmus), alebo podľa toho, čo sa páči ľuďom (populizmus). Tu však spoločnosť naráža na disharmóniu medzi citlivosťou „pre vlastné práva“ a „povinnosti voči druhým“. Spomenutá disharmónia však bytostne oslabuje a postupne narúša základy dobre usporiadanej spoločnosti.

Španielska filozofka Maríia Zambrano (1904 – 1991), žiačka známeho filozofa a sociológa José Ortegu y Gasset (1883 – 1955), si uvedomovala, že človek nemôže rezignovať od dvoch vecí: od rozumu a zároveň od iracionálnosti. Obidvoje sú súčasťami všetkého jestvujúceho: „V každom štádiu života, v každom pohybe a v každej situácii, existuje istá zmiešanosť rozumu a iracionálnosti, zákona a poriadku, ale aj neporiadku.“ (Zambrano, 1998, s. 27) Najšť bod rovnováhy v tejto zmiešanosti života dokážu iba múdri, cnostní a duchovní ľudia. Ich bohatstvom je pokorný intelekt, obetavosť, dobrota srdca, miernosť vo všetkom, priamosť v rozhodnutiach s ohľadom na pravdu a dobro. Rôznorodosť rozmanitých ľudských ciest pripomínala filozofke nevyhnutnosť brať do úvahy

metafyzicko-antropologické a etické interpretácie v každom čase, pretože človek je bytím otvoreným. Kráča v histórii a je súčasťou histórie. Je racionálny, spoločenský, politický, tvorivo-produktívny, dokáže objasniť hlbokú realitu sveta, rozpoznať blízkosť druhých ľudí i zmysel vecí.

Ľudské svedomie vyzrieva, podľa Zambrano, najviac vo vzťahu s Absolútnom. Prechod od špekulatívneho rozumu (od poznania) k praktickému rozumu a etickému konaniu, je dlhodobým procesom. V tomto procese vyzrieva človek ako osoba predovšetkým v hlbokých životných prienikoch. Z tohto dôvodu sú aj postmoderní ľudia povinní akceptovať rozmanitosť ľudských príbehov a štýlov života, no zároveň si majú uvedomovať, že je možné myslieť na život vždy novým spôsobom. V praxi sa to odráža tak, že človek je v každej situácii schopný absorbovať do seba novú prítomnú aktuálnosť a zároveň zakoreňovať v sebe samom reálne idey o živote ako celku. Realita života je najviac viditeľná a evidentná vtedy, keď „nepostihnuteľná interiorita osoby“ sa odvoláva na tajomný základ života, ktorý nevieme jednotne opísať, ani precítiť.

Filozofia sa zrodila z úžasu nad tajomstvom života, etika je praktickou odpoveďou na životné potreby, kedy človek svojou prirodzenou povahou hľadá pravdu a podľa nej koordinuje vlastnú činnosť. Poľský filozof Józef Tischner (1931 – 2000) pochopil analogicky ako M. Zambrano, že: „Najbližšou normou mravnosti pre človeka je jeho svedomie – praktický úsudok o zhode jeho konania s objektívnym dobrom.“ (Tischner, 2005, s. 23) Osobné svedomie a hodnoty, ktoré uskutočňujeme, sú neoddeliteľné. Ak si človek vybral nejaké povolanie, v ktorom chce

naplniť hodnoty, ktoré pochopil ako dôležité pre vlastnú sebarealizáciu, tak potom má napomáhať aj iným, aby sa zrealizovali v tom, čo patrí k dôstojnosti ľudského života v zmysle naplnenia nevyhnutných potrieb, ku ktorým patrí na prvom mieste dominancia“ etiky života“ a tiež „primátu bytia nad mať“.

Vieme, že existujú rozličné cesty k pochopeniu potreby etickej zrelosti v pomáhajúcich profesiách, ktoré je závislé od našich slobodných rozhodnutí vedome naprogramovaných, napr. pomoc lekára alebo zdravotníckych pracovníkov pri liečbe pacienta, pri náhodných rozhodnutiach vzhľadom na okolnosti života, v premáhaní samých seba, a to aj vtedy, keď sme k niečomu donútení.

V súčasnosti existuje mnoho ľudí, ktorí si myslia, že etika nie je dobrá „na nič“, a to iba preto, že sa nikdy nezamysleli nad jej dejinnou úlohou v procese humanizácie medziľudských vzťahov. Aj preto možno na tomto mieste povedať, že nie je dôležité, akým spôsobom sme sa začali o etiku zaujímať, alebo pre aké motívy, ale je dôležité, aby sme kontinuálne kultivovali vlastné záujmy, prekonávali životné ťažkosti a prezentovali sa aj navonok, ako takí, ktorí sa rozhodli čeliť životným ťažkostiam a námahám s úmyslom „byť morálni“.

Morálny život implikuje množstvo preferovaných rozhodnutí, ktoré práve cez „správny výber“ finalizujú človeka k pravde a dobru. Toto ale neznamená, že všetko sa vyčerpá len v perspektíve horizontálnej. Morálny život sa navonok realizuje cez plnenie povinnosti, ale „morálna tvár človeka“ sa vynára zvnútra. V našej súčasnosti sú najviac doceňované praktické vedomosti, vedecké informácie, pohotovosť pri sprá-

covaní dát, manažérske schopnosti, no zároveň všetci cítime, že toto nie je pravá múdrosť. Prečo? Preto, lebo pravá múdrosť spočíva v rozhodnutí vybrať si to, čo je podstatné pre život – lásku nielen k sebe, ale aj k druhým. K takejto zrelosti prispievajú dve veci: uvedomenie, že každý človek ako osoba má isté prirodzené práva a tiež, že jedného dňa všetci dobehneme do posledného cieľa a definitívne uzavrieme vlastný morálny profil a všetky požiadavky a nároky, ktoré symbolizovali to, čo sa všeobecne chápe pod ľudskosťou.

Ľudia 21. storočia sú napriek mnohým možnostiam spoločenských aktivít priveľmi osamotení v dôsledku: vlastnej morálnej skúsenosti a nových nepredvídateľných situácií interpretovaných veľmi rozdielne, ale tiež aj v dôsledku normatívnych možností. Ľudia sa prispôbujú rýchlemu životnému tempu a rozhodujú sa unáhlene. V ich záujme je ustrážiť si vlastnú morálnu autonómiu (zodpovednosť za seba), ako aj za iných a za svet v zmysle globálnom, čo nie je jednoduché. Dynamickosť a etická rozporupnosť prinášajú napätia, ku ktorým prispieva aj vedecko-technologický vývoj a nové morálno-etické otázky, ktoré nútia ľudí – žiť vlastnú etickú dimenziu a zároveň harmonizovať osobný étos s pozdvihnutím spoločensko-sociálnych vzťahov.

Z povedaného vyplýva, že život je rozumný, ale človek len postupne chápe, čo je bytostne dôležité. Takto to pochopil svojho času aj sv. Ján od Kríža, ktorý do svojej duchovnej piesne vložil múdre slová: „Nestarám sa viac o nič, v láske je moje cvičenie.“ (sv. Ján od Kríža, 1998, s. 501: strofa 28) Človek dokáže prekonať vlastné sebecko vtedy, keď rozšíri svoju ľud-

skosť v tom zmysle, že sa dokáže slobodne obetovať pre druhých.

3. NADČASOVÁ POTREBA POMÁHAJÚCICH PROFESIÍ

Človek sa nekvalifikuje iba tým ako zmýšľa, ale aj ako koná. Ľudská skúsenosť, ak je bezprostredná, splýva s prítomnosťou konkrétnej osoby. Tvár človeka sa môže stať na jednej strane príjemnou a milou, ale na strane druhej aj maskou s nepreniknuteľnou hranicou, s bezduchou neprítomnosťou voči sebe a druhým, alebo aj ironickou tvárou s nenávisťou voči druhým.

My ľudia sme vo svete prostredníctvom telesnej skutočnosti, ale niekedy ju aj presahujeme. Osoba tým, že je neredukovateľná, má svoje autentické povolanie, na ktoré sa obyčajne niekoľko rokov systematicky pripravuje. Cez toto povolanie sa potom realizuje, teda seba-uskutočňuje, ale niekedy aj obetuje. Od dobra k zlu je iba krok, ale osoba sa neustále usiluje presiahnuť to, čo ju podmieňuje.

Všetky pomáhajúce profesie počítajú nielen s povolaním, pre ktoré sa človek rozhodol a na ktoré pripravoval, ale aj s poslaním, ktoré sa vykryštalizuje v tomto konkrétnom povolaní. V oboch fázach „narastania ľudskosti“ sa počíta s obetavosťou. Obetavosť v povolaní a poslaní sa neobmedzuje na žiadnu spoločnosť, ani epochu. Platí univerzálne pre všetkých ľudí humanne zmýšľajúcich.

Samozrejme, že úcta k druhým ľuďom, podobne ako láska vychádza z poznania. Poznať druhého človeka, znamená „poznať ho v čase“, ale chápať ho znamená „byť trpezlivým“. Podľa O. Clémenta: „V hlbokjej a stálej láske, naopak, každý vracia druhému svet v jeho počiatkovej sviežosti. Každý

dý dáva druhému nielen smrť, ale aj život, pomáha mu, aby sa stal sám sebou vo svojej vlastnej podobe služby a tvorby. A tento rozmer pravej lásky sa zabudováva do mystéria spoločne a dobrovoľne darovaného života“ (Clément, 2012, s. 88 – 89), napr. voči vlastným deťom, ale aj blízkym, na ktorých nám záleží. Lásku, ktorú dospelí ľudia dostali ešte ako malé deti, vylejú o niekoľko rokov neskôr na vlastné deti, alebo na tých, ktorým sa rozhodli nejakým spôsobom pomáhať preto, že sú toho hodní a zaslúžia si to z pohľadu svojej dôstojnosti. A tak to pokračuje z generácie na generáciu. Takáto láska je pohybom, vyžarovaním v horizonte, znak spolupatričnosti, alebo ako hovorí Mauro Cozzoli: „Je to expanzia lásky pozývajúca k spoločenstvu.“ (Cozzoli, 1991, s. 199)

Naozaj možno rátať s takouto kontinuitou v odovzdávaní štafety lásky medzi ľuďmi? A čo ak ľudia 21. storočia nezvládnu svoju ľudskosť a zabudnú na ten metafyzický základ, ktorý ich oprávňuje „byť ľudskými“ v každej situácii? A vlastne prečo by sa mali obetovať pre dobro druhých, keď je omnoho pohodlnejšie byť zakuklení vo svojej vlastnej individualite? Kde máme istotu, že dialóg medzi civilizáciami bude naozaj aj naďalej pokračovať v zmysle progresívnom? Nehrozí, že jedni budú expandovať a druhí iba nemo ustupovať? Jedni budú pomáhať a druhí zneužívať a vykorisťovať altruizmus tých druhých, ktorí pochopili pomoc druhým ako možnosť a príležitosť „dávať seba ako dar“, alebo „byť v službe druhým“, nie z povinnosti, ale z lásky, či už sa jedná o ľudí chorých, alebo starých či mentálne postihnutých.

Z vyššie položených otázok vyplýva mnoho otáznikov aj pre pomáhajúce

profesie. Napriek tomu všetci cítime, že máme niečo robiť. A nemá to byť hocičo, ale dobro. Pomáhajúce profesie sa približujú k ideálu „dávať seba druhým“ bez vypočítavosti, teda nezištne, so srdcom, bez očakávania uznania za to, čo bolo vykonané s láskou.

Prvou podmienkou, bez ktorej by sa takýto ideál len ťažko uskutočnil, je proces kontinuálnej výchovy mladých generácií k altruizmu, empatii a solidarite. Druhým krokom je príklad starších (rodičov, učiteľov, vychovávateľov, starých rodičov), ktorí nastavujú zrkadlo mladým ľuďom a istým spôsobom determinujú ich budúce správanie. V konečnom dôsledku sa však musí každý človek o svoju humánnosť pričiniť sám, to znamená tak, že vyjde sám zo seba z nákazlivou ústretovosťou k druhým, aby ich motivoval k podobným činom.

ZÁVER

Na základe etických úvah môže človek dospieť racionálnou cestou k tomu, že vlastný egoizmus, aj keď je nám prirodzený, treba nahradiť altruizmom, lebo len takéto správanie rozšíri ľudské šťastie a radosť. Cieľom pomáhajúcich profesií je uskutočňovať ušľachtilú ľudskosť podľa potrieb, ktoré sú pre racionálnych ľudí zároveň aj výzvou.

Tvár ľudskosti je krehká, treba sa o ňu starať a pri tejto „starostlivosti o ľudskosť“ sú pomáhajúce profesie nenahraditeľnými. Metóda lásky k človeku by mala byť vo všetkých profesiách odpoveďou na integrálne poznanie, ktoré vždy obohacuje. Na túto pravdu treba pamätať aj preto, že táto spomienka v sebe nesie nádej potvrdenú intelektom. Zmyslom pomáhajúcich profesií je chrániť a uprednostňovať život s ohľadom na ľudskú dôstojnosť, ktorá je počiatkom a fundamentom

každej solidarity, lebo ako zdôrazňoval nedávno zosnulý bioetik arcibiskup prof. Dionigi Tettamanzi (1934 – 2017): „Byť <s inými> a <byť pre iných> je obsahom solidarity a v tejto perspektíve máme my racionálni ľudia veľkú zodpovednosť.“ (Tettamanzi, 1991, s. 389) A táto zodpovednosť by mala byť nielen zodpovednosťou slobodnou, ale aj zodpovednosťou v pravde.

LITERATÚRA

ARISTOTELES *Etica Eudemia 1228a1 (Etika Eudemova)*, Roma: Editori Laterza, traduzione e note di P. Donini, serie: Classici della filosofia con testo di fronte, 2011. ISBN 978-884-2058-762.

CLÉMENT O. *Un luogo per rinascere. Ispirazioni di un cammino*. Roma: Edizioni Lipa, 175 s. ISBN 978-88-89667-17-0.

CLÉMENT O. *Jiné slunce. Muj duchovní životopis*. Praha: Nakladatelství Paulínky, 2012, s. 198 s. ISBN 978-80-7450-045-9

COZZOLI M. *Etica teologale*. Milano: Edizioni San Paolo 1991, 307 s. ISBN 88-215-2283-0

JÁN OD KRÍŽA *Cantico spirituale*. In: *Opere*. Roma: Postulazione generale dei Carmelitani scalzi, 1998.

TETTAMANZI D. *Bioetica*. Nuove frontiere per l'uomo. Casale Monferrato Edizioni Piemme S. p. A 1991, 576 s. ISBN 88-384-1444-0.

TISCHNER J. *Ako žiť? Uvedenie do kresťanskej etiky*. Bratislava: Vydavateľstvo Serafín, 2005, 124 s. ISBN 80-8081-033-8

VADÍKOVÁ K. M. *Problematika svedomia v kontexte dialogického personalizmu*. Trnava: Filozofický fakulta Trnavskej university v Trnave – Spolok Slovákov v Poľsku, 2011. 199 s. ISBN 978-83-7490-433-9.

ZAMBRANO M. *Seneca*. Milano: a cura di C. Marseguerra, tr. dal latino di A. Tonelli, Editore Bruno Mondadori, 1998.

KONTAKT

Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD.
Katedra etiky a morálnej filozofie
FFTU v Trnave
Hornopotočná 23
918 43 TRNAVA
E-mail: hrehovah@yahoo.com